

det foreliggende materiale hen imod en traditionel historisk fremstilling end af sin overordnede intention. Da netop de anvendte kilder eller den traditionelle historieforskning ikke har kunnet svare på, hvordan kvinderne klarede at være aktive fagligt og politisk på trods af husmoderarbejdet eller hvorfor arbejderbevægelsen på det seksualpolitiske område har tjent reaktionen mm., burde Toni Liversage have løsrevet sig fra den historiske tradition. I stedet for at bruge plads på helt umotiverede beretninger (om for eksempel slaget på Fælleden) burde hun faktisk have vist eksempler på det overskridende i kvindekampen.

Hertil må der inddrages litteratur, som ikke traditionelt har været anvendt i den historiske forskning, men som med de senere års interesse for socialhistorie er ved at vinde indpas som kildesupplement. Det gælder for eksempel erindringslitteratur. Endnu ærgerligere er det, at Toni Liversage ikke har inddraget dette, når hendes litteraturliste indeholder en del fine titler herpå. Og i de enkelte tilfælde, hvor hun faktisk benytter sig af erindringer, da illustrerer disse netop kvindernes dobbeltarbejde, men også deres radikalitet (i Bill Haywoods erindringer om Lawrence-strejken for eksempel).

Men når dette er sagt, skål det indrømmes, at bogen er en spændende og morsom skreven fremstilling af vort samfunds tidligste kvindekamp. Den trækker vigtige navne og begivenheder frem. Samtidig giver den ideer til videre arbejde.

Helle Otte

Multinasjonale selskabers rolle i de nordiske lands økonomi, Nordisk udredningsserie A 1979:19, Stockholm 1980, 298 sider.

Mens man i dag kan få oplysninger om befolkningens fordeling på næsten ethvert tænkeligt karakteristikon, er det stadigvæk meget vanskeligt at få oplysninger frem om private virksomheder. Specielt stort er problemet, hvis man ønsker oplysninger om de multinationale selskabers rolle. I en oversigt, som Financial Times offentliggjorde (27/8 1980), viste det sig, at kvaliteten af de oplysninger, som virksomhederne offentliggør i Danmark, lå helt i bund. Internationalt set rangerede Danmark her på linje med Sydafrika.

I lyset af de store vanskeligheder, der er med at skaffe oplysninger frem, er det positivt, at Nordisk Råd tog initiativ til en "undersøgelse af de multinationale selskabers rolle i de nordiske landes økonomier og vurdere, om denne undersøgelse giver grundlag for fælles nordisk lovgivning og/eller andre forholdsregler" (fra projektets mandat).

Nu - fem år efter denne vedtagelse - foreligger så resultatet af dette kortlægningsarbejde. Projektet har været ledet af Olav Knudsen fra Oslo Universitet,

det foreliggende materiale hen imod en traditionel historisk fremstilling end af sin overordnede intention. Da netop de anvendte kilder eller den traditionelle historieforskning ikke har kunnet svare på, hvordan kvinderne klarede at være aktive fagligt og politisk på trods af husmoderarbejdet eller hvorfor arbejderbevægelsen på det seksualpolitiske område har tjent reaktionen mm., burde Toni Liversage have løsrevet sig fra den historiske tradition. I stedet for at bruge plads på helt umotiverede beretninger (om for eksempel slaget på Fælleden) burde hun faktisk have vist eksempler på det overskridende i kvindekampen.

Hertil må der inddrages litteratur, som ikke traditionelt har været anvendt i den historiske forskning, men som med de senere års interesse for socialhistorie er ved at vinde indpas som kildesupplement. Det gælder for eksempel erindringslitteratur. Endnu ærgerligere er det, at Toni Liversage ikke har inddraget dette, når hendes litteraturliste indeholder en del fine titler herpå. Og i de enkelte tilfælde, hvor hun faktisk benytter sig af erindringer, da illustrerer disse netop kvindernes dobbeltarbejde, men også deres radikalitet (i Bill Haywoods erindringer om Lawrence-strejken for eksempel).

Men når dette er sagt, skal det indrømmes, at bogen er en spændende og morsom skreven fremstilling af vort samfunds tidligste kvindekamp. Den trækker vigtige navne og begivenheder frem. Samtidig giver den ideer til videre arbejde.

Helle Otte

Multinasjonale selskabers rolle i de nordiske lands økonomi, Nordisk udredningsserie A 1979:19, Stockholm 1980, 298 sider.

Mens man i dag kan få oplysninger om befolkningens fordeling på næsten ethvert tænkeligt karakteristikon, er det stadigvæk meget vanskeligt at få oplysninger frem om private virksomheder. Specielt stort er problemet, hvis man ønsker oplysninger om de multinationale selskabers rolle. I en oversigt, som Financial Times offentliggjorde (27/8 1980), viste det sig, at kvaliteten af de oplysninger, som virksomhederne offentliggør i Danmark, lå helt i bund. Internationalt set rangerede Danmark her på linje med Sydafrika.

I lyset af de store vanskeligheder, der er med at skaffe oplysninger frem, er det positivt, at Nordisk Råd tog initiativ til en "undersøgelse af de multinationale selskabers rolle i de nordiske landes økonomier og vurdere, om denne undersøgelse giver grundlag for fælles nordisk lovgivning og/eller andre forholdsregler" (fra projektets mandat).

Nu - fem år efter denne vedtagelse - foreligger så resultatet af dette kortlægningsarbejde. Projektet har været ledet af Olav Knudsen fra Oslo Universitet,

der sammen med juristen Elisabet Ankarloo Landmark og civiløkonomen Trond Kubberud har skrevet rapporten.

Rapporten er inddelt i to hoveddele. En økonomisk del og en juridisk del. I den økonomiske del behandles omfang og betydning af de multinationale selskaber generelt set i de nordiske lande, fordelt på de enkelte lande (der er kun medtaget materiale fra Danmark, Norge, Sverige og Finland) og fordelt på de enkelte industrigrene. Hertil kommer en behandling af forholdet mellem moderselskaber og datterselskaber, specielt med henblik på hvem der træffer hvilke beslutninger, og en oversigt over løn, arbejds- og sikkerhedsforhold på de multinationale arbejdspladser i Norden.

I den juridiske del gennemgås reglerne for etablering af nye selskaber i de nordiske lande, de arbejdsretslige forhold og konkurrencelovgivningen. Rapporten afsluttes med et kort afsnit, der forsøger at pege på områder, hvor en fælles nordisk indsats kan tænkes.

Et af hovedforslagene er naturligt nok, at der gøres noget afgørende for at forbedre informationsadgangen, at man systematisk indsamler oplysninger om de multinationale selskabers virksomhed og at man sørger for at dele disse oplysninger med hinanden indenfor de nordiske lande.

Det er naturligt, at dette er et af rapportens forslag, idet den også har lidt under de store vanskeligheder, der er med at få oplysninger frem om de multinationale selskaber.

'Utredningsoppgaverne kunne vanskelig gennemføres uten en fullstendig fortegnelse over utenlandske datterselskaper i de nordiske land. Norges Bank og Sveriges Riksbank ga utredningen adgang, under taushetsplikt, til oplysninger om utenlandseide selskapers identitet i Norge og Sverige, med opplysning om direkte eierskap i utlandet. Finlands Bank avsto imidlertid utredningens anmodning og Danmarks Nationalbank uttalte at man ikke kunne fremskaffe noen fortegnelse over utenlandske selskaper slik utredningen ønsket'.

Man var derfor tvunget til at arbejde med offentlige kilder og hovedkilden har her været 'Who Own Whom'. Det lykkedes dog at få bistand fra de forskellige landes statistiske organer, og da man i udredningen havde identificeret alle de selskaber, man var interesseret i, kunne man så få detaljerede oplysninger om disse selskaber, og man fik mulighed for at sammenligne dem med gruppen af udenlandsk ejede selskaber.

Ved multinationale selskaber forstås i rapporten selskaber, der har datterselskaber i udlandet og som præges af en høj internationaliseringsgrad i form af geografisk udbredelse. Operationelt udvalgte selskaberne efter følgende kriterier: Selskabet stod opført på Fortunes listen over de 500 største amerikanske

eller udenlandske selskaber; selskabet havde datterselskaber i mindst 11 lande.

Selskabet havde pr. 31.12. 1975 mindst et datterselskab i et af de fire nordiske lande. Gennem denne udvælgelse fik man et materiale med 314 multinationale selskaber med 1160 datterselskaber i de nordiske lande.

Med dette materiale som udgangspunkt har man derefter gennemført en undersøgelse af moderselskabernes oprindelsesland, internationaliseringsgrad og antal datterselskaber i Norden. En undersøgelse af datterselskaberne: Branche, antal beskæftigede, værditilvækst, og bruttoproduktionsværdi. Endelig er disse oplysninger aggregerede til statsniveau.

Herefter viser det sig, at generelt set er de multinationale selskaber af langt mindre betydning i de nordiske lande, end man ofte kan få indtryk af i den offentlige debat. I Danmark står de for 7 pct. af bruttoproduktionsværdien og 4 pct. af beskæftigelsen. I de andre lande er tallene af samme størrelsesorden bortset fra Norge, hvor der er en noget større MNS-sektor. Hertil kommer, at der synes at være en svag negativ sammenhæng mellem branchens betydning i den totale industri og MNS-dominans inden for enkeltbranchen.

Også internationalt set er MNS-dominansen i Norden lille. De fire nordiske lande har tilsammen ikke flere MNS-datterselskaber end Belgien og Holland tilsammen. Set fra det multinationale selskabs side, er de nordiske lande også uden den store betydning. I Danmark udgør datterselskabernes omsætning under 1 pct. af total MNS-omsætningen og det samme billede er gældende for de andre nordiske lande.

På den anden side gør rapporten meget ud af at fremhæve, at i kraft af deres størrelse kan disse selskaber formodes at have en endog betydelig potentiel eller aktuel magt i forhold til værtslandet, og det viser sig da også, at deres koncentration på brancher er ganske betydelig. Det er kemisk industri, levnedsmiddelindustri og værktøjsindustri, der i alle de nordiske lande er MNS-dominerede. Dette fremgår også, når man ser på hvem, der er de største MNS i Norden. Det er i rangorden: Unilever med 32 datterselskaber, Phillips (30) og BP (26). Forklaringen er dels disse sektorer's betydning for de multinationale selskaber på verdensplan og dels, at vi her ser eksempler på kombinationer af ressourcer, hvor de har noget at "tilbyde". For fødevarersektoren er reklamen af afgørende betydning, og etableringen af mærkevarer spiller her en stor rolle for de multinationales indtrængning. I den kemiske industri er det kombinationen af kapital og viden, der giver disse selskaber deres store fordele. Inden for værkstedsindustrien er det derimod først og fremmest den teknologiske viden, der gør MNS til de giganter, de er.

Det er ikke muligt her at gå videre ind i de mange interessante enkeltresult-

tater, som undersøgelsen indeholder, men det skal nævnes, at man også har gennemført en interviewundersøgelse af 12 store multinationale i Norden. Resultaterne heraf er dog ikke så afvigende fra, hvad der i forvejen er kendt, og man kunne ønske sig, at der var gjort noget mere ud af at beskrive arbejdsforholdene i de store internationalt ejede selskaber sat i relation til tilsvarende nationale. Også her må udredningen give op på grund af manglende oplysninger.

Selvom der lægges mange nye oplysninger frem, er rapporten således et godt forsvar for en af sine politiske anbefalinger: bedre informationsadgang og indsamling.

Rapportens styrke er, at den er meget åben i sine beskrivelser, gør nøje rede for sine forudsætninger, for grænserne i dens konklusioner og for manglerne i materialet, der er bygget på. Hertil kommer, at specielt den økonomiske del af rapporten er skrevet i en kort og præcis form, der gør den til en fornøjelse at læse. Man kan tydeligt mærke, at vi her har at gøre med en udredning, der er skrevet af en samfundsforsker og ikke af en embedsmand. Som sådan er den et eksempel til efterfølgelse.

Set ud fra et samfundsforskersynspunkt må man dog også gøre opmærksom på, at der her kun er løftet en lille flig i forsøget på at beskrive. Der er lang vej endnu, inden vi kan begynde at forklare, og der er endnu længere inden vi kan begynde at tage fat på det spørgsmål, som udredningen også rejser uden at kunne gøre noget ved det: Hvilken magt og indflydelse har disse selskaber politisk og økonomisk?

Nordisk samarbejde har bevist sin nytte, og selvom det er urealistisk at forvente, at de nordiske lande skulle kunne blive enige om fælles regler for multinationale selskabers virksomhed i de nordiske lande, så er alene kortlægningsarbejdet af enorm værdi. Vi må håbe, at Nordisk Råd fører dette arbejde videre.

Hans-Henrik Holm

Arne Næss, Anklagene mot vitenskapen, Oslo: Universitetsforlaget, 1980. 140 sider, 65,00 Nkr.

Arne Næss er den velkendte filosof, som altid har været meget optaget både af samfundsproblemer og af filosofiens forhold til samfundsvidenskaberne. Han har øvet megen indflydelse i sit hjemland på forskere af forskellig observans og også udenfor dets grænser. Bogen er udgivet med støtte fra Norges almenvitenskapelige forskningsråd. Den er let at læse, omend man for at få det fulde udbytte af hans tankegang må gå videre til de mange værker af ham selv og andre han ganske kort henviser til; derfor har sidetallet kunnet holdes nede.